

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.18.573 диссертациялык кеңешинин Айтышова Жаңыл Токтосунованын “Зээндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери” аттуу темасында 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогикалык жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча аткарылган диссертациялык иш жөнүндө экспертик комиссиянын мүчөсү педагогика илимдеринин кандидаты Иманалиев Токтобек Тыбыновичтин

КОРУТУНДУСУ

1. Диссертациянын мазмунун адистикке дал келиши, диссертациялык кеңеште коргоого укуктуулугу.

Айтышова Жаңыл Токтосунованын 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн берилген «Зээндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери» аттуу темадагы кандидаттык диссертациясы диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

Иштин максаты катары учурдун талаптарына ылайык зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун дидактикалык негиздерин аныктоо, ага байланыштуу билим берүүнүн сапатын жогорулатуу боюнча проблемаларын теориялык жактан негиздөө жана тийиштүү методикалык сунуштарды иштеп чыгуу эсептелет.

Коюлган максаттар диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. Зээндүү балдарга билим берүү боюнча психологиялык-педагогикалык жана илимий-методикалык адабияттарды окуп, изилдеп, үйрөнүү; зээндүү балдар менен иштөө боюнча чет элдик жана ата-мекендик тажрыйбаларды изилдеп үйрөнүү; Кыргызстандын жалпы орто билим берүү мектептеринде жетекчиликке алынуучу нормативдик документтерге талдоо жүргүзүү.

2. Орто мектептерде компетенттик мамиленин негизинде, зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун мазмунун дидактикалык жактан негиздөө жана аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттарын аныктап, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

3. Сунушталган материалдарды мектептерде, педагогикалык кеңештин жыйынтыктарында апробациялоо жана педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү.

Изилдөөнүн предмети: зээндүү окутууну уюштурууну жана өткөрүүнү дидактикалык негиздөө процесси.

Бул 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча изилдөөлөрдүн талаптарына туура келет.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Акыркы кездерде адамдын мүмкүнчүлүгүнүн изилдөөгө кызыгуу өтө күчөп, тубаса шык жөндөмү, чыгармачылык ишмердиги жана аларды билим берүү системасында өнүктүрүү маселелери философия, социология, психология, этика, педагогика ж.б илимдердин негизги предметине айланды.

Ар бир адамдын кайталангыс жекече өзгөчөлүктөргө ээ болуусу ага жекече мамиле жасоону талап кылат. Жекече мамиле айрыкча билим берүүдө чоң мааниге ээ. Анткени ар бир окуучу жекече темпте, стилде окуйт, Ошондуктан Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамында эң башкы принцип катары «шыктуу билдарды тандоо жана алардын чыгармачылык өсүүсүнө шарт түзүү» каралган. Ошондон улам билим берүү жаатында жаңылануулар жүргүзүлгөнү менен зээндүү балдарды окутуу процессин натыйжалуу уюштурууну жүргүзүү, алардын тубаса шык-жөндөмүн өнүктүрүү ж.б. маселелерине көңүл бурулбай жана ал маселелер изилдөөгө алынбай келе жаткандыгын баса көрсөтүүгө болот. Айрыкча «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамдагы жогоруда көрсөтүлгөн принцип бүгүнкү күндө жетекчиликке алынбай келүүдө. Ошону менен бирге зээндүү балдарга билим берүүнү жакшыртуу маселеси көңүлдүн сыртында калып, мектеп мугалимдери баланын зээндүүлүгүн жана чыгармачылык жөндөмдөрүн байкаган күндө да, алар анын талантынын толук ачылышына жана өнгүүсүнө жардам бере албай келишүүдө.

Жогоруда көрсөтүлгөндөрдүн негизинде изденүүчү тарабынан аткарылган илимий изилдөө актуалдуу жана өз убактысында деп корутундулоого болот.

3. Илимий жыйынтыктар.

Иште педагогика илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү төмөндөгүдөй жаңы илимий негизделген илимий-теориялык жыйынтыктар келтирилген:

1-жыйынтык. Автор тарабынан педагогикалык адабияттарда берилген зээндүү балдарга билим берүүнүн теориясынын жана практикасынын проблемалары жалпылаштырылган (1-глава, 1.1-параграф).

2-жыйынтык. Орто мектептерде билим берүүнүн максаттарына жана мамлекеттик окуу-нормативдик документтердин талаптарына ылайык зээндүү окуучуларга билим берүү процессин уюштуруу дидактикалык жактан автор тарабынан алгач ирет негизделди (1-глава, 1.2-параграф).

3-жыйынтык. Билим берүүнүн теориясындагы жана практикасындагы жаңыланууларды эске алуу менен зээндүү балдарды окутуу процессинин мазмуну такталып, аны ишке ашыруунун жана билим берүүнү жогорулатуунун педагогикалык шарттары диссертант тарабынан иштелип чыкты (2-глава 2.1, 2.2-параграфтар, 3-глава, 3.2-параграфтар).

4. Диссертацияда чагылдырылган ар бир жыйынтыктын жана изденүүчүнүн корутундусунун негиздүүлүгүнүн жана ишенимдүүлүгүнүн деңгээли.

Диссертацияда алынган жыйынтыктар илимий жактан терең талдоонун негизинде келип чыккан. Узак мөөнөттүк, макстаттуу изилдөөлөрдөн кийин алар илимий жактан негиздүү жана ишенимдүү жыйынтыктарды берген, ошондой эле билим берүүнүн ар түрдүү көйгөйлөрүнө байланыштуу өткөрүлгөн илимий-практикалык конференцияларда апробацияланган. Алар зээндүү балдарды окутууну уюштурууга, окутууга компетенттик мамиле жасоо менен колдонууга шарт түзөт. Ошондуктан диссертант тарабынан алынган илимий натыйжалар өзүнүн негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү жагынан илимдин аталган багыты үчүн олуттуу мааниге ээ.

1-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү. Анткени, мектептерде балдарды окутуу процессин өркүндөтүү боюнча чет элдик жана ата мекендик изилдөөлөрдүн негизинде коомдун социалдык турмушунда жүрүп жаткан өзгөрүүлөр, билим берүү системасында ар бир адамдагы тубаса шык-жөндөмдөрдү ачып берүү талабынын жаралышынан улам, зээндүү окуучуларды окутуунун натыйжалуу болушунун зарылдыгын айгинелейт.

2-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү. Себеби, Кыргызстандын жалпы орто мектептеринде зээндүү окуучуларга билим берүүнүн абалына талдоо жүргүзүүнүн натыйжасында зээндүү окуучуларга жалпы орто мектептерде билим берүү тармагын сапаттык жактан жаңылоо, келечекте ага жаны окутуу формаларын жана технологияларын киргизүүнүн зарылдыгы негизделди.

3-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү. Анткени, зээндүү балдарга окутуу процессинин мазмуну изденүүчү тарабынан такталып жана аны ишке ашыруунун, билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун педагогикалык шарттары иштелип чыккандыгы менен бекемделет.

5. Диссертацияда чагылдырылган ар бир илимий жыйынтыктын жана изденүүчүнүн корутундусунун жаңылыгынын деңгээли.

1-жыйынтык. Жарым жартылай жаңы. Себеби, зээндүү балдарга билим берүү проблемалары мурунку изилдөөчүлөр тарабынан жетиштүү

көңүл бурулуп, изилденип, эзэндүү балдар түшүнүгүнө ар тараптуу аныктамалар, түшүндүрмөлөр берилген.

2-жыйынтык. Жаңы. Себеби, билим берүүнүн максаттарына жана мамлекеттик окуу-нормативдик документтердин талаптарына ылайык эзэндүү окуучуларга билим берүү процессин уюштуруу дидактикалык жактан алгач ирет негизделген.

3-жыйынтык. Жаңы. Анткени, билим берүү теориясындагы жана практикасындагы жаңыланууларды эске алуу менен эзэндүү балдарга окутуу процессинин мазмуну такталды жана аны ишке ашыруунун, билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун педагогикалык шарттары иштелип чыкты.

6. Ички биримдигинин жана тиешелүү актуалдуу проблеманын, теориялык жана прикладдык милдеттердин чечилишине алынган жыйынтыктардын багытын баалоо.

Айтышова Жаңыл Токтосуновнанын "Эзэндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери" аттуу кандидаттык диссертациясынын мазмуну биздин ата-мекендик билим берүү системасынын эле эмес, деги эле, дүйнөдөгү билим берүү мейкиндигиндеги чоң, маанилүү маселелеринин бири, эзэндүү балдарды окутуу процессин уюштурууну дидактикалык жактан негиздөөнү өзүнө камтыйт. Алынган натыйжалар бири-бири менен байланыштуу, практикалык жактан такталган теориялык жоболордо калыпка салынган.

Диссертация аталган маселе боюнча ички биримдикке ээ болгон бир катар жаңы илимий жыйынтыктарды жана жоболорду камтып тураг, бул, албетте, изденүүчүнүн педагогика илиминде кошкон жеке салымы болуп эсептелет.

7. Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу. Айтышова Жаңыл Токтосуновнанын диссертациялык ишинин негизги теориялык жоболорун жана жыйынтыктарын жалпы орто билим берүү мектептеринде эзэндүү балдарды окутуу-тарбиялоо процессинде колдонууга болот. Изилдөөнүн жыйынтыктары эзэндүү балдардын билим сапатын жогорулатууда теориялык билимдерди тереңдетет жана практикалык даярдыкты арттырат.

Диссертациянын материалдарын, илимий-методикалык сунуштарын республиканын мектептеринде мугалимдердин кесипкөйлүгүн арттырууда, квалификацияны жогорулатуу жана кайра даярдоо институттарында, атайын программаларды түзүүдө, окутууда колдонууга болот.

8. Диссертациянын негизги жыйынтыктарынын, тыянактарынын жана корутундуларынын басып чыгаруусун тастыктоо.

Диссертациянын мазмуну автордун төмөндөгү эмгектеринде чагылдырылган:

1. Айтышова, Ж.Т. Проблемы единства обучения и воспитания одаренных [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Материалы научной конференции «Узбекистон кинти ваццларнинг ижтимоий фаоллиги». – Фергана: ФГУ, 2003.

2. Айтышова, Ж.Т. Жөнөмдүү балдарды изилдөөнүн кээ бир педагогикалык жолдору [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Известия вузов Кыргызстана. – Бишкек, 2005. – №1.

3. Айтышова, Ж.Т. Некоторые вопросы педагогики одаренных детей [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Материалы научной конференции «Таалим жаранинда мустакил тафаккур ривожланиши». – Ташкент: ТашГУ, 2006. – С. 41-42.

4. Айтышова, Ж.Т. Некоторые проблемы одаренных детей [Текст] / Ж.Т. Айтышова. – Ташкент: ТашГУ, 2006.

5. Айтышова, Ж.Т. Педагогические поддержки одаренных детей [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Материалы международной научно-педагогической конференции, посвященной 75-летию юбилею чл.-корр. НАН КР, доктора педагогических наук, профессора И.Б.Бекбоева // Известия Кыргызской академии образования: Специальный выпуск. – Бишкек, 2005. – №3.

6. Айтышова, Ж.Т. Чыгармачыл балдарды окутуудагы божомолдуу программаларды сунуштоо [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Вестник Кыргызского национального университета им. Ж. Баласагына. – Бишкек, 2009. – Вып. №1.

7. Айтышова, Ж.Т. Талантуу окучуулардын таанып-билүү ишмердүүлүгүн амгыруунун көзөмөлдөө [Текст] / Ж.Т. Айтышова. – Ош, 2011. – 62 б.

8. Айтышова, Ж.Т. Жөнөмдүү балдарды окутууда божомолдуу программалардын үстүндө иштөө [Текст] / Ж.Т. Айтышова. – Ош, 2012. – 55 б.

9. Айтышова, Ж.Т. Педагогические технологии к взаимодействию с одаренными детьми [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Вестник филиала РГСУ в г. Ош. – М., 2012. – №10. – С. 66-70.

10. Айтышова, Ж.Т. Жөнөмдүү балдарды окутууда инновациялык усулдарды пайдалануу [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Вестник ОГПИ. – Ош, 2012.

11. Айтышова, Ж.Т. Педагогические технологии взаимодействия с одаренными детьми [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Вестник Российского государственного социального университета. – Ош, 2012. – №10-12. – С. 66-68

12. Айтышова, Ж.Т. Божомолдуу программаларды таланттуу балдарды окутууда колдонуу [Текст] / Ж.Т. Айтышова. – Ош, 2013. – 50 б.

13. Айтышова, Ж.Т. Диагностика и методы работы с одаренными детьми в начальных классах [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Наука. Образование. Техника. – Ош, 2016.

14. Айтышова, Ж.Т. Баллардын билимин сапаттуу өркүндөтүүдө социалдык интеллекттин ролу [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Известия вузов Кыргызстана. – Бишкек, 2016. – №8. – С. 52-54.

15. Айтышова, Ж.Т. Самостоятельная работа как условие развития творческой активности одаренных учащихся [Текст] / Ж.Т. Айтышова // Молодой ученый. – Казань, 2016. – №27 (131). – С. 639-642.

9. Диссертациялык иштин мазмунунун авторефератка дал келиши. Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган максатка жана изилдөөлөрдүн милдеттерине дал келет. Авторефератта кыргыз, орус, англис тилдеринде жазылган окшош резюмелер бар.

10. Жетектоочу мекеме жана расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндөгү сунушту негиздөө.

Жетектоочу мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика жана психология, башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедралары сунуштайм.

Биринчи расмий оппонент катары педагогика илимдеринин доктору, профессор Акматали Алимбековду сунуштайм. Изилдөө проблемасына жакын төмөндөгүдөй эмгектери бар:

1. Окутуунун жалпы методдору. – Бишкек, 2004.

2. Кыргызстандын билим берүү системасы жана анын проблемалары. – Бишкек, 2007.

3. Азыркы сабак жана аны өткөрүүнүн технологиясы. – Бишкек, 2011.

Экинчи расмий оппонент катары педагогика илимдеринин кандидаты, доценттин м.а. Шерматова Илмира Кубанычбековнаны сунуштайм (адистиги – 13.00.01) Изилдөө проблемасына жакын төмөндөгүдөй эмгектери бар:

1. Негизги психологиялык терминдердин кыскача сөздүгү. – Бишкек, 2012.

2. Психологический практикум для младших школьников. – Бишкек, 2013. – 28 с.

11. Диссертациялык иштин мазмунунда кездешкен кемчиликтер:

1. Изилдөөнүн үчүнчү милдети тактоону, иштеп чыгууну талап кылат.

2. Диссертацияда грамматикалык, орфографиялык жана стилистикалык каталар кездешет.

3. Диссертацияда КРда иштеп жаткан “Себат” (азыркы учурда “Сапат”) мектептеринин тажрыйбасы жөнүндө эч кандай маалымат сөз жок, мүмкүн болсо ошондой маалымат кошулса туура болмок, себеби, алар да ээиндүү балдарды тандап алып иш алып барышат.

4. Диссертацияда 47-бетиндеги модель кайра иштеп чыгууга муктаж.

5. 2-главанын жыйынтыгында (1076) методдор жөнүндө бир да сөз жок, а главанын аты ... изилдөө материалдары жана методдору деп аталат.

6. 3-главанын 3.1 пунктун баштоо аябай эле туура болбой калган, биринчи киришүү сүйлөмүн кайра карап чыкса ылайыктуу болмок.

7. Байыттылган окуу программа иштелип чыккан, бирок, бул программанын өзү иште көрсөтүлгөн эмес. Бул кемчилик 1-тиркемеге да тийиштүү, себеби, ал жерде окутуу программасы деп берилген, а программа жок.

8. Окуу программаларын иштеп чыгууда үч компонент жөнүндө айтылат (мазмундук, мотивдештирүүчү жана практикалык . 1146), алардын эмнеге багытталаары көрсөтүлгөн, тилекке каршы ал компоненттердин эмнеде тураары (мазмуну) көрсөтүлгөн эмес.

9. Диссертациядагы таблицаларда (3.2.1, 3.2.2) көрсөтүлгөн кээ бир окуучулардын ФИОлору кайталанып күмөн саноону туудурат (1226), экспериментке катышкан балдардын саны да тактоону талап кылат. 3.2.3. жана 3.2.4 таблицаларындагы көрсөткүчтөр изилдөөнүн 3-этабына тийиштүү болуп турат, изилдөөнүн башында окуучулардын чыгармачылык потенциалы кандай эле (баштапкы абал) 137 беттеги таблицала изилдөөнүн жыйынтыктары % менен берилген, бул көрсөткүчтөрдүн динамикасы кана, экспериментке чейин кандай эле? 3.1 сүрөткө эч бир чечмелөө берилген эмес, ряддар, категориялар (1386)? Ушул эле жердеги талдоо кайсыл көрсөткүчтөргө тиешелүү? 140 беттеги таблицалагы окуучулардын курамы күмөн жаратат, себеби, Талас областынын Батырбашев жана Сатыбеков мектептеринин окуучулары тууралу иште маалымат жок.

10. Изилдөөнүн кортундулары коюлган милдеттердин чечилишин чагылдырбай калган, ошондуктан кортундулардын баарын кайра иштеп чыгыш керек деп сунуштайм. Негизинен, темага ылайык кортундуларга ээиндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери болуп “булар” эсептелет деп кошсок туура болот ко? Бул суроо баары бир чыгат!

Диссертацияны карап чыгып, Айтышова Жаңыл Токтосунованын диссертациялык ишин көрсөтүлгөн мүчөлүштүктөрдү оңдогон кийин алдын алоо коргоого сунуш кылам.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү, проф.

Т.Иманалиев